Riias). — Juba üliõpilasena hakkas V. Tartus enda ümber koondama läti rahvusest üliõpilasi ja asutas 1856 sõpruskonna, kus harrastati kirjanduslikke ja teaduslikke küsimusi ning rakenduti rahvuskultuurilisele tööle. Tartus avaldas V. ka esimesed raamatud merenduse kohta „Ueber die Befähigung der Letten und Esten zum Seewesen“ ja „Ueber die Heranziehung der Letten und Esten zum Seewesen“ (mõlemad 1857); neis juhib autor lätlaste ja eestlaste tähelepanu laevandusele kui eriti tulusale tegevusele. Raamatus „Baltische namentlich livländische Bauernzustände“ (Leipzig, 1862) arvustas V. valjult Liivimaa agraarolusid Saksamaa olude taustal. See töö tõlgiti J. Eglon'i (vt. ka *Suppl.*) poolt tõenäoselt juba 1862 eesti keelde („Läne nimmelt Livlandi tallopoigi saisusse. 1862“) ja ringles käsikirjana L.-Eestis. V-i väljaandel ilmunud „Peterburgas Awises“ tõi äratavat ning õpetlikku laadi kirjutisi rahvuslikus vaimus ja leidis kodumaal ennenähtamatut poolehoidu; ajaleht suleti mõisnikkude ja pastorite kaebuste tagajärjel. Vene ajalehtede kaastöölisena Moskvas ründas V. Balti saksluse eesõigusi ning nõudis läti ja eesti agraarolude põhjalikku reformi. Baltimaade olusid valgustas ta ka teoses „Vaterländisches und Gemeinnütziges“ I, II (Moskva, 1871). Rahvusliku ärkamisaja ideoloogina ja julge rahvajuhina omab V. läti arenguloos määratu suurt tähtsust. Oma raamatutega, ajalehega ja väga arvukate kirjutistega õhutas ta rahvast hariduse omandamisele, majanduslikule iseseisvusele ja ühistegevusele. Põhjalikult tuttav kaasaegsete sotsiaalsete ja poliitiliste oludega, kasutas ta enda seisukohtade läbiviimiseks ühtlasi laialdast tutvust Vene kõrgemate ringkondadega kui ka slavofiilsete patriootidega. V. oli ühtlasi tegev N. A. Manassein'ile (vt.) revisjoni puhul temale kohaste abiliste, lätlaste ja eestlaste leidmisel. Moskvas oli V-i kodu läti haritlaste ja üliõpilaste koonduspaigaks, kust saadi juhtnööre võitluseks kohaliku saksluse vastu. V. seisis väga elavas kontaktis samuti eesti põlevamate ühiskondlikkude küsimustega (nagu Eesti Aleksandrikool, kaubalaevaselts „Linda“ jt.) isikliku tutvuse (umb. a-st 1864) ja tiheda kirjavahetuse kaudu eriti prof. J. Köler'i ja C. R. Jakobson'iga, väiksemal määral Harry Jannsen'i, vendade A. ja P. Peterson'i ning M. Mitt'iga (vt. neid). Kolm viimast raskusisse sattunud tegelast said V-lt ka toetust. Ta brošüür „Aufruf zu praktischer Thätigkeit zur Hebung unseres Seewesens namentlich im baltischen Meere“ tõlgiti lühendatult eesti keelde C. R. Jakobson'i poolt pealkirja all „Meie Kaubalaeva-vägi Lääne meres“ (Tartu, 1868); see ilmus korjanduse teel Holstres kogutud rahaga. Ka saatis V. kirjutisi eesti ajalehile, nimelt „Sakalale“ jt.; neist kirjutistest on ilmunud äratrükina ta brošüür „Meie laevamehed ja laevameeste koolid“ („Sakala Lisaleht“ 1878, nr. 48, 49, 51; vrd. ka Eesti Post. 1879, nr. 48, 49). V-i poolt juhitud merekoolide asutamise ja laevanduse edendamise propaganda (selleks ta püüdis innukalt aktiviseerida ka eesti tegelasi) tagajärjel ning ta enda eestvõttel asutati Läänemeremail suurejoonelise programmi raamides mitu merekooli, näiteks Heinastesse 1864, Paldiskisse 1875 jt.

A. Birkerts, Krišjānis Valdemārs un viņa centieni (1925); T. Zeiferts, Latviešu rakstniecības vēsture II (1930), lk. 39—65; A. Zandbergs, Atmiņas par Kr. Valdemāru (1928); M. Pukits, Läti kultuurilugu (1937); H. Kruus, Eesti ja Läti rahvusliku ärkamisliikumise kokkupuuteist (E. Kirj. 1938, nr. 5); K. Larens, Ülevaade Eesti merekoolidest 1864—1935 (1938).

M. P.; T.

***VALDES, Albert**, arstiteadlane, oli kuni 1930 patoloogia-instituudi prosektor, toimib a-st 1930 Tartu ülikoolis üldise patoloogia ja patoloogilise anatoomia korralise prof-na ning patoloogia-instituudi juhatajana. V. on olnud Akadeemilise Arstiteaduse Seltsi esimees a-st 1929, „Eesti Arsti“ tegevtoimetajaid 1925—28, vastutav ning tegevtoimetaja a-st 1929 ja „Eesti entsüklopeedia“ arstiteaduse osakonna toimetaja. V-e poolt avaldatud töist mainitagu veel: „Eesti meditsiinilis-kirjandusliku kultuuri arenemisest“ („Eesti Arst“ 1938, nr. 2), „Meie perekonnakultuurist“ (Tartu, 1938), „Über die Entwicklung der estnischen medizinisch-wissenschaftlichen Tätigkeit“ (*Acta Societatis Medicorum Fennicae „Duodecim“*, Ser. B, Tom. XXVII, 1/2, Helsingi, 1939) ja „Üldine haiguste õpetus“ (Tervise käsi-

Eesti biograafilise leksikoni tÃƒÂ¤ienduskÃƒÂ¶ide, 1940, lk. 359